

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена
(академіка) НАПН України С. О. Сисоєвої

на дисертацію **Братко Марії Василівни**

«Теоретичні і методичні засади управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальностями 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, 13.00.06 – теорія і методика управління освітою (011 – освітні, педагогічні науки)

Актуальність обраної теми. Дисертаційне дослідження М. В. Братко присвячене актуальній проблемі управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу. Проблема має міждисциплінарний характер, оскільки пропонує до вирішення актуальні проблеми як управління закладом освіти – коледжем, так і професійної підготовки фахівців в умовах освітнього середовища університетського коледжу. Авторка підсилює актуальність обраної для дослідження теми визначеними суперечностями, а саме – між: суспільними вимогами до якості вищої освіти, зокрема, що надається коледжами, та її актуальним станом; пошуком нових моделей управління неперервною професійною підготовкою та відсутністю теоретичного і методичного супроводу цього процесу; необхідністю ефективного використання ресурсів освітнього середовища закладу вищої освіти для забезпечення результатів професійної підготовки та методами управління цим процесом; потребою у підвищенні ефективності управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу та відсутністю розробки його теоретичних і методичних засад.

Варто підкреслити, що розв'язання цієї наукової проблеми суттєво допоможе з практичним визначенням ролі вітчизняних коледжів у системі неперервної професійної підготовки. Зокрема, авторка відстоює ідею щодо входження коледжів до університетських комплексів, що суттєво, на думку авторки, підвищить якість професійної підготовки фахівців.

Підтвердженням актуальності обраної теми дослідження є її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до зведеного плану науково-дослідницької роботи Київського університету імені Бориса Грінченка «Філософські, освітологічні та методичні засади компетентнісної особистісно-професійної багатoproфільної університетської освіти» (державний реєстраційний №0110U006274) на 2011 – 2015 р.р. та наукової теми кафедри теорії та історії педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка «Зміст і технології забезпечення якості неперервної педагогічної освіти в умовах євроінтеграції» (державний реєстраційний № 0116U003295) на 2015–2020 р.р. Тема дисертації затверджена Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол №1 від 23 січня 2012 р.) та узгоджена Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 1 від 31 січня 2012 р.).

Структура дисертації не викликає заперечень. Структура та зміст дисертаційного дослідження узгоджені з поставленими завданнями.

У дисертації чітко та коректно визначено науковий апарат дослідження: мету, завдання, об'єкт, предмет, методи, наукову новизну дослідження, теоретичне і практичне значення одержаних результатів дослідження.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи забезпечується застосуванням у ході її виконання методології, яка адекватна меті та завданням роботи, особливостям об'єкту та предмету дослідження, застосуванням вдало підібраним комплексом методів дослідження, коректним кількісним та якісним аналізом результатів педагогічного експерименту, практичною впровадженістю теоретичних положень дослідження в освітню практику. Експериментальна робота проводилась на базі Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка упродовж семи років (2011–2018 р.р.). На різних етапах дослідження до експериментальної роботи було залучено 4 коледжі та 2 університети України.

Результати дослідження систематично оприлюднювались на міжнародних та всеукраїнських конференціях, науково-практичних семінарах.

Обґрунтованість отриманих результатів зумовлена опрацюванням достатньо великої кількості джерел (727 найменувань, з них 146 – англійською мовою, 48 – електронних джерел). Заслуговують на подальше вивчення представлені у джерельній базі англomовні публікації, які висвітлюють питання становлення управління в сфері освіти, окремі аспекти середовищного підходу у вищій освіті, особливості діяльності комм'юніті (громадських) коледжів США. Варто також позитивно оцінити здійснений авторкою аналіз дисертаційних досліджень та монографій, у яких висвітлюються результати багатоаспектних досліджень проблем управління в сфері освіти та професійної підготовки фахівців.

Здійснений аналіз наукових джерел уможливив виокремлення авторкою основних змістових ліній дослідження та, відповідної до них, систематизації наукового тезаурусу дослідження. М. В. Братко обґрунтовано формулює сутність основних понять, дає авторське тлумачення ключових понять дослідження – «університетський коледж», «освітнє середовище університетського коледжу», «управління професійною підготовкою в освітньому середовищі університетського коледжу». Зокрема привертає увагу чітко сформульоване ключове поняття дисертації «управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу», яке розглядається автором як багатофункціональний, інтегрований тип діяльності, спрямований на модифікацію компонентів освітнього середовища закладу вищої освіти задля досягнення поставлених освітніх цілей щодо професійної підготовки фахівців» (с. 357).

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів.
Характеризуючи наукову новизну дослідження, зауважимо, що вона відзначається чималою кількістю позицій, відповідає логіці та змістовим лініям дослідження, поставленим завданням. Дослідницею вперше визначено та обґрунтовано теоретичні та методичні засади управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу; змодельовано систему управління професійною підготовкою в освітньому середовищі університетського

коледжу в єдності структурних компонентів, із врахуванням системоутворювальної ролі освітнього середовища, функціональних зв'язків та управлінського інструментарію; теоретично обґрунтовано зміст поняття «управління професійною підготовкою в освітньому середовищі університетського коледжу»; визначено компонентну структуру (особистісний, аксіологічно-смысловий, інформаційно-змістовий, організаційно-діяльнісний, просторово-предметний компоненти) та функції (поліструктурна освітня у єдності освітньо-професійної, освітньо-соціалізаційної, освітньо-культурної; особистісно-розвивальна) освітнього середовища університетського коледжу; розроблено типологію освітнього середовища університетського коледжу (інноваційно-професійне; формально-професійне; прагматично зорієнтоване; формально загальнокультурне освітнє середовище); виокремлено концептуальні засади середовищного підходу у вищій освіті; визначено перспективні напрями імплементації у вітчизняну практику досвіду підготовки фахівців у комм'юніті (громадських) коледжах США (community colleges USA); уведено в науковий обіг нові англomовні джерела, що висвітлюють питання розвитку управління освітою в США, професійну підготовку в комм'юніті (громадських) коледжах США (community colleges USA).

Оцінка змісту і завершеності дисертації. Зміст дисертації охоплює п'ять розділів у їхній логічній послідовності. Всі змістові лінії дослідження насичені новими фактами та містять авторські новації, узагальнення та висновки.

Так, у *Розділі 1 «Теоретичні основи професійної підготовки фахівців у коледжах України»* представлено методологічні засади та категорійно-понятійний апарат дослідження; здійснено аналіз професійної підготовки фахівців у контексті сучасних цивілізаційних викликів; з'ясовано особливості професійної підготовки фахівців у коледжах України; розкрито особливості коледжу як складової нової моделі сучасної освіти – навчально-методичного, науково-виробничого освітнього (університетського) комплексу. У розділі подано ґрунтовний аналіз функцій освіти як соціального інституту, що використовуються авторкою для наукового обґрунтування функціонального набору освітнього середовища

університетського коледжу. Сутнісною рисою цього розділу є також багатоаспектний аналіз особливостей підготовки фахівців у коледжах на сучасному етапі з метою виокремлення позитивного досвіду, який є підґрунтям для формулювання цільових орієнтирів діяльності коледжів у подальшому.

У Розділі 2 «Зарубіжний досвід професійної підготовки фахівців у коледжах (на прикладі США)» досліджено місце коледжів у системі освіти США; презентовано особливості підготовки фахівців у комм'юніті (громадських) коледжах США (community colleges USA); здійснено аналіз можливостей упровадження позитивного досвіду підготовки фахівців в комм'юніті (громадських) коледжах США в Україні. Привертає увагу широка джерельна база зазначено розділу. Соціальної значущості набуває здійснений авторкою аналіз діяльності комм'юніті (громадських) коледжів США, які сьогодні активно розвиваються, працюють узгоджено з потребами місцевих громад та бізнесу, характеризуються гнучкими програмами підготовки фахівців та диверсифікованими джерелами фінансування.

У Розділі 3 «Освітнє середовище як феномен функціонування університетського коледжу» розглянуто концептуальні засади середовищного підходу в освіті; досліджено феноменальні риси та обґрунтовано структуру і функції освітнього середовища університетського коледжу. Цей розділ є своєрідною «родзинкою» дослідження. Авторка здійснює міждисциплінарне дослідження цього феномену. Презентує авторський підхід до виокремлення компонентної структури (особистісний, аксіологічно-смісловий, інформаційно-змістовий, організаційно-діяльнісний, просторово-предметний компоненти), функції (поліструктурна освітня у єдності освітньо-професійної, освітньо-соціалізаційної, освітньо-культурної; особистісно-розвивальна) освітнього середовища університетського коледжу; розробляє його типологію (інноваційно-професійне; формально-професійне; прагматично зорієнтоване; формально загальнокультурне освітнє середовище).

Варто підкреслити, що хоча у дисертації значна увага приділяється науковому аналізу потенціалу освітнього середовища щодо професійної

підготовки фахівців в умовах коледжу, але на наш погляд, це є цілком виправданим, оскільки саме освітнє середовище розглядається як один з вирішальних чинників забезпечення якості освіти. У ході аналізу автором зроблено висновок про зміну парадигми сприйняття освітнього середовища щодо становлення особистості від умови, на яку варто зважати, до активного системного чинника, який необхідно враховувати й використовувати з метою забезпечення якості освіти. У цьому контексті цілком слушним є вживання терміну «управляти середовищем» та можна визнати, що авторка закладає й формулює концептуальні засади середовищного підходу в освіті.

У Розділі 4 «Система управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу» проаналізовано методологічні основи управління у сфері освіти; виявлено сучасні тенденції управління освітою в Україні; обґрунтовано систему управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу.

Авторкою змодельована система управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі коледжу в єдності структурних компонентів (мета, концептуальна основа, об'єкт, предмет, очікуваний результат, інтегральний критерій управління); функціональних зв'язків та системоутворювального багатofункціонального системного компоненту – освітнього середовища.

У Розділі 5 «Експериментальна перевірка системи управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу» презентовано підходи щодо моніторингу ефективності системи управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу, розроблено оцінково-критеріальний апарат цієї системи; описано етапи та методику експериментальної роботи, подано аналіз та інтерпретацію отриманих експериментальних результатів. Оцінка результативності системи управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу базується на параметричному аналізі стану компонентів освітнього середовища, динаміці освітнього процесу, якості освітніх результатів.

Адекватним до сформульованих цілей моніторингу стану освітнього

середовища університетського коледжу є запропонований авторкою *діагностичний інструментарій* для оцінки результативності системи управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі коледжу, який апробовано під час експерименту (анкети першокурсника, випускника; анкета для визначення функцій освіти як соціального інституту, вищої освіти, освітнього середовища закладу вищої освіти; анкети студентів за результатами проходження практики, щодо визначення їхньої залученості до соціально-гуманітарної роботи; система параметрів для оцінки освітнього середовища коледжу; система індикаторів прямого вимірювання для діагностики стану компонентів освітнього середовища університетського коледжу; перелік показників для оцінки якості особистісного компоненту освітнього середовища університетського коледжу для студентів і викладачів; перелік критеріїв для оцінки якості діяльності викладачів; матриця звіту за результатами моніторингу стану освітнього середовища університетського коледжу). У процесі експерименту для обчислення критеріїв, показників, параметрів оцінювання освітнього середовища коледжу (2012-2018 рр.) М. В. Братко цілком логічно, на наш погляд, використано критерії Манна-Уїтні, Вілкоксона, Фрідмана. Позитивним є проведення дисертанткою значної роботи щодо обчислення критеріїв та показників оцінки освітнього середовища коледжу, результати яких розміщено у 78 таблицях, 27 рисунках в основному тексті і 5 – у додатках, які конкретно й глибоко розкривають зміст і результати дослідження. Конкретизовані окремі положення дослідження розкрито у 12 додатках, у яких представлено діагностичний інструментарій досліджуваної проблеми.

Справедливо буде відзначити яскраво виражену *практичну спрямованість* дисертаційного дослідження: М. В. Братко розроблено діагностичний інструментарій для моніторингу та експертизи освітнього середовища університетського коледжу як чинника професійної підготовки фахівців; висновки дисертаційної роботи, зміст розроблених шести навчальних програм зі спеціальності 011 «Науки про освіту» (Педагогіка вищої школи») можуть бути використані керівниками закладів вищої та фахової передвищої освіти у практичній

управлінській діяльності, викладачами закладів вищої освіти для розробки освітніх програм, проведення занять з дисциплін психолого-педагогічного циклу, педагогічної практики; у системі післядипломної педагогічної освіти для підвищення кваліфікації керівників закладів освіти; слухачами магістратури – під час підготовки індивідуальних науково-дослідницьких завдань, навчально-освітніх проєктів. Практичне значення дослідження підтверджено впровадженням результатів дослідження в освітню практику шести закладів вищої освіти.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях. Результати дисертаційного дослідження відображено у 45 публікаціях, з них 42 одноосібних: 1 монографія; 24 статті у наукових фахових виданнях, зокрема, 12 статей – у наукових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз, 3 статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях; 17 статей в інших журналах та збірниках міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Достовірність отриманих наукових і практичних результатів дослідження підтверджено їх апробацією на 16 міжнародних і 17 науково-практичних конференціях, 5 теоретико-практичних семінарах, на засіданнях Ради директорів, методоб'єднань закладів вищої освіти I-II рівнів акредитації Центрального регіону України.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація відповідає паспортам спеціальностей 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, 13.00.06 – теорія і методика управління освітою (011 – освітні, педагогічні науки). Зміст та виклад дисертації свідчать про завершене наукове дослідження, в якому розв'язано визначені науково-практичні завдання. Роботу виконано відповідно до встановлених вимог щодо оформлення дисертаційних робіт.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Зазначимо, що автореферат дисертації за структурою та оформленням відповідає діючим вимогам і повністю відображає основний зміст дисертації та її висновки.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи. Відзначаючи високий науковий рівень, ґрунтовність та глибину проведеного

Марією Василівною Братко наукового дослідження, висловлюємо деякі дискусійні положення та побажання:

1. Вважаємо, що результати дослідження сприймалися більш системно й узагальнено, якщо б у дисертації та авторефераті було б подано окремо «наукова новизна» й «теоретичне значення» проведеного дослідження, оскільки це дослідження докторського рівня.

2. На нашу думку, перший розділ «Теоретичні основи професійної підготовки фахівців у коледжах України» дещо переобтяжений фактологічним та інформаційним матеріалом.

3. У своєму дослідженні авторка зазначає, що система освіти США суттєво відрізняється від європейських стандартів. Виникає питання, навіщо другий розділ присвячено вивченню досвіду саме цієї країни в умовах європейської спрямованості розвитку освіти в Україні? Можливо, більш доцільно було б розглянути розвиток вищої освіти в Європейському союзі, або провідних його країнах.

4. У дисертації досить чітко зазначено, що саме з досвіду діяльності ком'юніті (громадських) коледжів вона рекомендує до запровадження у практику діяльності українських коледжів. Авторкою ґрунтовно також проаналізовано особливості історії, функціонування, управління у сфері освіти США, але з тексту дисертації не зрозуміло, як це пропонується використовувати при модернізації вищої освіти в Україні?

5. У п'ятому розділі «Експериментальна перевірка системи управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу» подано типологію освітнього середовища університетського коледжу (інноваційно-професійне; формально-професійне; прагматично зорієнтоване; формально загальнокультурне). Однак, потребує пояснення твердження авторки про те, що формально загальнокультурне середовище спрямоване, насамперед, на загальнокультурний та особистісний розвиток здобувачів освіти, інколи за рахунок фахової підготовки.

6. У дисертації зустрічаються окремі мовленнєві й стилістичні огріхи.

Разом з тим, висловлені зауваження не зменшують наукової цінності виконаного дослідження.

Результати, основні положення та висновки дисертації свідчать про високу науково-педагогічну ерудицію та потенціал дисертантки, її здатність до проведення наукового пошуку, вміння систематизувати й прогнозувати наслідки дослідження, володіння способами мислення, вирішення поставлених теоретичних і практичних завдань.

Загальний висновок. Дисертація є завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, які у сукупності є вагомим внеском у теорію та практику управління закладами вищої освіти та професійної підготовки фахівців в умовах коледжу. За актуальністю, науковою новизною та практичною значущістю, характером фактичного матеріалу, ступенем його узагальнення, якісного й кількісного аналізу, обґрунтованості висновків дисертація Марії Василівни Братко «Теоретичні і методичні засади управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу» відповідає «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого постановою КМУ від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними постановою КМУ від 30.12.2015 р. № 1159) щодо докторських дисертацій та інших інструктивних вимог МОН України, а її автор Братко Марія Василівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальностями 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, 13.00.06 – теорія та методика управління освітою (011 – освітні, педагогічні науки) (011 – освітні, педагогічні науки).

Офіційний опонент
доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПН України,
академік-секретар
Відділення загальної педагогіки та
філософії освіти НАПН України

С. О. Сисоєва

Електронний підпис
стверджую
начальник загального відділу
національної академії педагогічних
наук України

Sisoeva S.O.

Sisoeva S.O.